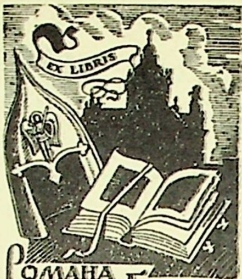

Юр. Буревій

Сурми
днів

РОМАНА
ГЕНИК-
БЕРЕЗОВСЬКОГО

СУРМИ ДНІВ

Накладом «Українського Вид-ва», Краків, Райхштр. 34.
З друкарні „Поспішної“, Краків, Райхштрассе 34.
Verlag: „Ukrainischer Verlag“, Krakau, Reichsstr. 34.

Юрій Буревій

Сурми днів

п о е з і ї

**Українське Видавництво
Краків 1940**

В іржавих відблисках вогнів
Що час жорстокий принесе нам?
— Ось, чуй, як виють сурми днів,
Як вітер шарпає знамена!

Для тих, що від меча впадуть —
На гріб шолом і вязку квітів.
І далі — виструнчена путь,
І знову — рватись і горіти!

ЗНАК ГРИФА

В цей лютий час, що крицею гримить,
У дні брехні, і мсти, і зла, й безправя,
Коли ще їх на постументі ставлять,
Коли від бунту серце бурунить, —

В цей гнівен час, у цю злосердну мить,
Мої уста жорстокість бою славлять
І грифа знак, не голуба, обрав я,
Щоб окрашав мій гордовитий щит.

На львинім тілі голова орлина —
Так повстає, назустріч хуртовинам,
Той птахолев, мого ордену знак;

Ударом крил і криком войовничим
Він зустріча, не знаючи щоб ляк,
І сик злоби, й криваві вогневиці.

Навколо ніч. Дрижать кругом вершини.
Впав на чоло нестямних заграє блиск,
І тіні ждуть, коли — як гасло — кинеш
Свої слова у клекіт бойовиськ.

В простори бють гучні літаври й сурми,
— Страшна красо прийдешніх, бурних днів! —
В останній похід накликати юрми,
Палким серцям віддавши свого спів.

Усе — добі. Усе — напругу мязів,
Вогонь душі, що крізь віки горить,
Жбурнути дням пориву та екстази
За мить одну, за довгождану мить.

В якій залізній спопеї
Ти знову гнівом прогримиш,
Уставши — вся вогонь і блиск
Землі й історії своєї?

Знаки зловісні звідусіль
І небо хмуриться від сходу:
Ще ждуть великого походу
Простори витоптаних піль.

Ще ждуть, аж блискавка вогниста
Розірве далеч гарпуном...
Ти ж озираєшся кругом
З тривогою: та ні — не триста

Стоїть готових навкруги,
Щоб, хвилю стрівши буремну,
Обняти і струснути землю
Запалом юної снаги!

ХОЛМ

I.

Так, як велено у пісні,
Я хвалу князям складаю,
Що з залізними полками
Тут стояли на межі.

Перше слово — для Романа,
Що мечем сягав за Вислу,
Що, як каже літописець,
Грізний був, як крокодил.

Друге слово — для Данила,
Що карав людей татарських,
Що столнами Холм оздобив
І собором на горі.

Лев — хай третє слово візьме:
Гідний був він батька й діда,
Захопив він Люблин боєм
І по Краків посягав.

Їх земля була багата,
Та з окрас землі тієї
Найславніша і найкраща —
Ті Мстиславичі були.

Бо, коли спалили Київ
Орди Суздаля й Батия,
Золотилось княже сонце
В них ще довго над Холмом.

II.

Все впертіша й довша
Стає боротьба,
Ляхи — від Мазовша,
Від сходу — орда.

Впав збурений Київ,
— Де ж меч твій і щит?
Ще блиск панагії
З Холму лиш блищить.

На варту окраїн
Там скликує ріг,
Данило збирає
Синів трьох своїх:

Зійшлись удолині,
Шумлять корогви,
На багрі та сині
Чуд-грифи й леви.

Зриваються коні,
Копитами б'ють,
Куди до кордонів
У куряві путь?

Немає вже стриму —
Туп чорних навал,
І меркне від диму
Небесна емаль.

III.

А там, де плещеться води
Під подувом хвиляста смуга,
Списи монгольської орди
Виблискують потойбіч Буга.

Ті, що лишилися там живі,
Схиляють плечі над плугами,
І сіють просо татарві
Із гостроверхими шапками.

Там виє зголоднілим псом,
Блукаючи простором, вітер,
Там напувають кумисом
І кажуть смак його хвалити.

Звідтіль лиш часом, уночі,
Пробється хтось уплав крізь води
І довго, з жаху тремтючи,
Сказати слова він не годен.

IV.

Це ми тут випалили слід,
Свої поставили будови,
Тут нами вимріяний міт
Всякнув у землю струмом крові.

Ми повертаємось лишень
На давню предківську дідизну,
Прориту нашим лемешем:
Даремне нам справляли тризну —

Залізя вікових оков —
Прийшов наш час — і ми струснули
Й, ось, руку простягаєм знов
Із сьогочасного в минуле,

І там, де буряном роки
Під вітром гнулись на могилах,
Нові карбуючи знаки,
Буяє юність шестикрила.

V.

Сонце над заходом стало, черлене, як щит,
Трави колишуться, порскають спутані коні,
Верби шумують, ріка узороччям тремтить,
Крики пастуші, — як гомін у синяві дзвонить!

Вовчої ягоди, глянь, нахилилася брость
Дням і сторіччям... Сповнилося серце отрути.
Люди надходять. В очах їх безобрійних щось
Тьмяне проблискує, давнє, далеке, забуте.

Княжа тут волость — на камені зрізьблений слід.
Знову неспокій, тривожне щось піночах сниться.
Шлях у вибоїнах. Кличе. На захід, на схід.
Риси гостріше на юних стинаються лицах.

VI.

Стоїть же столи поприще от города камен,
а на нім орел камен ізваян...

Іпат. літопис.

У напрузі горбів, що підводяться круто,
В тверді брил камяних, у неспóкої хмар,
Ще вчувається міць, міць могутню й важку ту,
Що в граніті віків свій нарізьбила карб.

Тінь стає над горбом — і обпалює стопи
З нерозкритих ще надр невидимий вогонь,
Де державні віки, в пил затоптані й попіл,
Про минуле ще снять свій нескінчений сон.

З гостролуких вікон тут ще башти сторожать,
Ген, на захід, за Вепр, поглядають хмурні,
Чи у куряві рать не дуднить де ворожа,
Чи не лижуть небес язиками вогні?

Та лиш вільхи тремтять і шепочуть щось вербам,
Чорна галич, сполохана, бється й кричить,
І в тім галичім крику, в надгрижених щербях,
Є трагічна краса неповторних століть.

Неповторних? — Та ні, — серце знову повторне!
У простору цього героїчний фрагмент
Впилося жадно воно, — і стає знов незборне,
І всі мертві роки — лиш хвилина, лиш мент,

Що над ними воно знову крила орлині
Розпостерло на клич буревісних вітрів,
І, пробуджене враз, знов живе, не камінне,
Твердо й владно вперед свій випружує зрив.

VII.

Тут, на межі прапрадідних окраїн,
Де слави слід старої ще не щез,
Він став стрункий, одна з найперших стеж,
І з княжих башт він зорить у безкрає.

Він не забув, він досі памятає,
Як гомонів простором брязкіт лез,
Як захід слав кривавий блиск пожеж,
І як удар кришився Бурундаїв.

Ще не скінчилась лиховісна гра;
Але, як древнє, випнулась гора,
Вершки дерев гойдаючи на вітрі,

Над ними веж каміння вироста
І пружиться їх горда висота
Над лядську зраду і монгольську хитрість.

ФРАГМЕНТИ

I.

У суетливості щоденній
За хлібом емігрантським, день
За днем минає; для надхиення
Часу немає. І лишень
По вечорах, або ночами,
Засівши при столі з книжками,
Чай на машинку спіртову
Поклавши, змерзлою рукою
Пишу слова, бючись з собою
За слово кожне. Та живу
Тоді насправді: дрібничкове
Все віддаляється кудись
І захлинає дивна повінь
Все серце неспокійне. Блиск
Незнаних заграв полум'янить
Ще недосягнуту красу

І, ввесь у творчому паланні,
Свій жар крізь темряву несучи.
Усе високе, недосяжне,
Неначе ближчає тоді,
І дух, окрилений, відважний,
Ширяє вільно в висоті;
Усе минуле, все майбутнє
Встає яскраво перед ним
І бачить він єдине, сутнє,
Зухвалим поглядом своїм.
Усі події він обняти
З початку хоче — до кінця,
І хоче всі вузли розтяти
Ударом смілого меча.
Правам буденним не коріться,
Не знає він ні меж, ні стін,
Допитливий, як блискавиця,
Всю дійсність протинає він.
І пристрасстю палкого зору,
Днів відхиляючи покров,
Зорить героїку сувору
Своїх задуманих будов...

.
.
.
.

II.

Підводжу голову до шиб:
Світла вже погасають. Північ.
У пальці холодно. Та скрип
Пера чарує ще. Нерівні
Рядки виводить на папір,
Їх перекреслює, аж знову
Строфу він виведе готову —
Так міцно виростає вірш,
Так пульс відкокує ритмічно
Слова — ударами бійця,
Так вірш підводиться над ніччю,
В ворожі цілячи серця.
Наказ: ні вірша, ні удару
Не смієш схибити, затам! —
Хай у добу вростає яру
Мистецтво, здійснене життям.
Весь жар ліричного сновиддя,
Ненависть, і любов, і гнів,
Постав перед обличчям днів —
Хай візьмуть буряне насліддя.

У хижім крутежі подій
Гори, люби, ненавидь, жий
Гарячим віддихом, аж вдарить
У серце вихром бойовим
І пісня над піснями — гимн,
Прорветься звитяжно над хмарами.

.
.
.
.

КЕНІГСБЕРЗЬКИЙ НОТАТНИК

I.

Від моря сивого прибій,
За буруном бурун,
Розносить подув вітровий
Пісок із білих дюн.

Ударив перший пінний вал:
О, моря гнів і рик! —
Вітає вранішній причал
Різкий чайний крик.

О, мандри далечню морів,
Розливом бурних вод! —
За вас віддам я все: свій спів,
Свій спів віддам стокрот.

Щоб тільки синяву очей
Поїв повік простір,
Вночі ж на серце щоб знад рей
Спливала туга зір.

II.

Вгрузаючи копитами у місь
Поганського потоптаного тіла,
Вони сюди прохóдили колись
І хрест чорнів на їх керях білих.

Брати ордену, на сухій землі,
При яловім балтійським узбережжі,
Цегляні кірхи ставили свої
І, проти сходу, замки гостровежі.

А, як стихала бойова луна,
Коли іржею покривалась криця,
Їх кликала звабливо далина, —
Метким купцем ставав колишній лицар.

Десь серед порту, де гудів юрби
Веселий сміх, він ждав, тривоги повний,
Чи вернуться з непевної плавби
Щогласті шкуни з вантажем коштовним.

III.

Хтонебудь з предків-козаків,
Або який з студентів хвацьких,
Давно, бувало, проходив
Старим цим містом ганзеатським.

Ще інше снилось на горі,
Внизу — ріки стяга широка,
І вежі в золоті, старі,
І брості пишного барокка.

Далеко мріла, мов крізь дим,
І академія гостинна,
Де допекла до біса всім
Суха схоластика й латина.

Та їй, докучливій, салют!
Склади їй свій низький уклон ти,
За те, що виручала тут,
У вченому Регіомонті.

У порті часто він ставав,
Ловив солоний подув з моря
І жадно ніздрі роздував
Той степовик з-над Чорноморя.

Коли ж надхóдила здаля
Струнка германка, наче щогла,
У захваті, як нині я,
Він посилав за нею погляд.

Однакий в жилах нам рвучкий
Бив струмíнь збуреної крові,
Обидва ми кохали в ній
Волосся золотого повінь,

І гордо витяті уста,
І смаг від соняшних цілунків,
І морем випещений стан,
І вітром витончену стрункість.

IV.

Тут, за собором, з лип сухе спливає квіття,
І подих старини накликує: ходи!
І серце лине гец — крізь дні, роки, століття,
У час, як липи ці були ще молоді.

Повз вікна, що густим закриті виноградом,
По ріні на стежках цих тихих, вікових,
Колись прохóдив Кант, заклавши руки ззаду,
І в мізку на моток звивав він Ding an sich.

Лежить він тут же. Ось його бібліотека.
Напроти — саркофаг у сутіні колон.
Сюди не долетить шумного міста клекіт,
Ніщо не сколихне філософвий сон.

Хіба — о, зваж життя незмінний тяг, поете!
Напроти вибіжать із школи хлопчак
І пустотливий мяч перестрибне штахети,
І подереться хтось із них, небоязкий,

Крізь огорожу ту до князя мислі в гості...
Стояв у мить таку всміхаючися я:
Вгорі мовчав собор. І все здавалось прости —
Й минуле, й юністю полонена земля.

V.

Цятки недомальованих хмарин
На синяві, до обрію налитій,
Спинулось сонце в вишині, і вітер
Нечутно пропливає далечінь.

Де — межі моря і людських хотінь?
Ось промайнула чайка по блакиті:
Прижмуриш вії — і не зловиш миті,
Несхопної, як перелетна тінь.

Далеко десь, шиплять неситі води,
Все ближче гук бурунний їх надходить
Крізь суходоли й світові моря;

А тут — рукою у піску сипкому
Перебираєш золоть янтаря,
Із мушкою, захищеною в ньому.

АТЕНА

Крізь димом вижерту блакить,
Що знов віщує кров і біди,
Глянь, Діва пánцирна блищить
Зміїним золотом сгiди.

Вона, у крутежі навал,
Сама закохана у війнах,
Аресовий стрічає шал
Незрушно-строга і спокійна.

ПРОРОК

В моєму серці таїна
І сам стаю весь незбагнений,
Однако — на яві, чи в снах,
Все нез'ясована вона
Триває вперто біля мене.

Усі кричать мені: дурний!
Покинь даремні таємниці,
Як ми — кохай, і їж, і пий,
Гуляй по бенкетах, не мрій,
Бо знай: тобі не жити двічі!

О, незворушники земні!
Слова у вас примильні й прості, —
Та як прийняти їх мені,
Коли у рідній стороні
Блукаю лиш мандрівним гостем?

Як серце в мене звідтіля,
Де дух у буряному гніві,
Мов вихор, прѳстором гуля,
Де на захмарених шпiлях
Слова написані жахливi.

І що, як розкажу їх вам
І спокій ваш занепокою,
І ви, покинувши свій храм
Земних утіх, до світлих брам
Всі помандруєте за мною.

І що, як, манені вогнем,
Колись, без жон, питва та їжі,
Ми підемо — і під шпилем,
Не досягнувши, упадем
Десь на узбіччях білосніжних?

Тоді гукнуть до мене: він
Обманець, не пророк! — Не вивів
Нас до обіцяних вершин —
І що ж казатиму про чин
Зневіреним в красу поривів?

ГОЛОВА

(З Вергарна)

Складеш ти голову на багрі ешафоту,
Заблисне хижо ніж, задзвонять дзвони з веж,
І крикнуть м'ускули, і буде для народу
Велике свято свят і блиск кривавих лез.

І пурпурні сонця, в сірчаній млі пожару,
Сонця і вечори, в карбункулах вогнів,
Ліричних злочинів своїх побачать кару
І — чи останню мить твій зір зустріти вмів.

Юрба, що зло у ній потворністю зміїться,
Утишить свій бурун при гордості твоїй
І враз труну в крові, з твоїм блідим обличчям,
Мов мати, піднесе, колишучи її.

І, наче чорний цвіт, порочна, де вогнями
У барвах блискавиць прекрасна стигне їдь,
Велична й потужна твоя не згине пам'ять,
Несхитна, як кинджал, що тіло бороздить.

Складеш ти голову на багрі ешафоту,
Заблисне хижо ніж, задзвонять дзвони з веж,
І крикнуть м'ускули, і буде для народу
Велике свято свят і блиск кривавих лез.

Чекало серце ненадармо:
Ударив довгожданний час; —
І світ, пробуджений алярмом,
Тісніше натягає каск.

Жадливо вслухуюся: музик
Далеких ближчає луна,
І з гнівом вижидаю музи —
Куди ж поділася вона?

Та ось схилилась наді мною:
Хвилюють груди, в зорі — пал,
Стає й, нервовою рукою,
— Скоріш! — зав'язує сандал.

У горлі накипають звуки
І крила виростають — вшир,
І „р”, мов скорострільний грюкіт,
Вже рвучко вривується в вірш.

Все ближче блиски полум'яні,
Вий переможної орди;
Дивлюсь на музу: — в барабани?
Вона ж затримує: — пожди!

ОДІН

Вночі пристань і слухай: далечинь
Вся стугонить. Зірвались буреломи,
І вовчий вий, і кручий кряк, і громи
Луною ринуть. Це повстав Одін.

Під грюк копит, під посвист хуртовин,
У ніч важкі підводяться шоломи:
Вдаряє вал — усе трощить і ломить
Його страшний, його залізний рин.

Все ближче він: у вихровому гніві
Гігантних скель зриваються обриви,
Дуднить земля у чорних ранах вирв;

До неба скроні піднеси гарячі:
Не відчитаєш буресних призначень
З задимлених, налитих кровю зір.

...жду страшних ночей...

Л. Українка.

З румовищ і вогню свій скарб найбільший — правди,
Озлобленим богам не відданий на мсту,
Від свого вогнища, відходячи, забрав ти
З собою і несеш крізь стужу і слоту.

Позаду посвисти, якісь охриплі крики,
Чужі слова в устах, розчавлені серця,
І зловорожий гнів, такий, як твій, великий,
Що стрінеться з твоїм, зчепившись — до кінця.

Та, крізь туман і дим, щораз певніше, ближче,
Зривається, встає — о, добре бачиш ти! —
Над катаклізмом днів, над чорним бойовищем,
Високе полумя єдиної мети.

І ждеш страшних ночей, глухих ударів криці,
Твердих, як серця стук, — ти їх так довго ждав! —
Аж перетнуть простір тридзьобі блискавиці,
І гнівний рев стихій, і Альказари слав.

Далечина розкрилась сіро,
Край необмежености — в млі.
О, на яку подобу й міру
Ми межі викроїм Твої?

Яким камянокрицім валом
З заліза, крові і вогню
Границю обвести Твою,
Щоб вічну стримати навалу?

Склубивсь від гніву в горлі крик ...
Ось знову: орди це — чи хмари?
— Касоги, половці, хозари,
Теліг за обріями скрип.

І чорний шлях їх — нескінченний...
Дуднить від тупоту земля.
— Коли ж, коли ж щити черлені
Перегородять знов поля?

ЛУНИ ДАВНИНИ

Хиже серце спинилось на грані,
Визирає із далечі путь,
З Абесгуну і Тмурокані
Знову луни чавунні гудуть.

Це озвалось минуле, одвічне,
Знову серце у стисках тремтить,
Це в крові бурунить невідкличне,
Це шумує легенда й міт.

Стань під зорями: в завірюхах
Зодіяки страшних знаків —
Чуй всією натугою духа
Важкостопний поход віків;

Хай усім слабонервим, кволим,
Деревіє розум — нехай! —
Крізь своє спопеліле поле,
Крізь руїнні сліди — рушай.

Це ніщо, що зчорнілою кровю
Дням твоїм запеклися уста —
Ворог знає — ми встанем знову
Гураганом своїх повстань!

Це ніщо! Ще новою міццю
Надхненні встануть сини,
Це ніщо, що сповиті ніччю —
Тим ясніш спалахнуть вони,

Як навала весняна, незборні:
Задуднить, задуднить земля —
Ще Михайлівський другий собор ми
Вгору здвигнемо з цегли Кремля.

Загородим лісом ікластим
Дороги ордам лихим,
Піском і залізом — за Каспій —
Заметем їм навік шляхи!

Крок днів прискішений. Знялись
Призначень лиховісні крила,
Мов тінь важка на видноколі;
Це міра мір земних сповнилась:
Все, пророковане колись,
Уже здійснюється поволі.

Зціпи безжальне серце. Так!
Слова в рядах перемущтравуй.
— Як гураганить в скронях кровю
Рин передчуваних атак!
Ось глянь крізь дим залізних воєн:
Бє крильми Ніке, п'яна боєм.

В обличчя, вітре дужий, вдар —
Ввесь ґльоб стисни в сутугих корчах,
Крізь попелищ незгаслих згар
Шляхи для молодих народів —
Встає ж це сила формотворча,
Страшна нестриманість походів.

Спалахує із глибу лон
Давно народжений вогонь,
У захваті мільйонні іскри
Вибризькують назустріч зорям:
Як коням, роздуває ніздрі
Античний подув Чорноморя.

Хаос, румовища держав.
Нема ні пристані, ні дому.
Ще лиш Атенин спис ясніє,
В дорогу кличе невідому,
Бо знову жданний час настав
Перетворяти в дійсність мрії.

З М І С Т

В іржавих відблисках	5
Знак грифа	6
Навколо ніч	7
В якій залізній епопеї	8
Холм	10
Фрагменти	20
Кенігсберзький потатник	24
Атена	31
Пророк	32
Голова	34
Чекало серце	36
Одін	38
З румовищ і вогню	39
Далечина розкрилась сіро	41
Луни давнини	42
Крок днів	44

